

Arka Plan

(For the English version, please see below)

İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden itibaren Orta Doğu ve Kuzey Afrika'nın otokratik rejimleri, toplumun belirli kesimlerine yönelik ayrıcalıklı konumlarını muhafaza etmek için, tabiatları gereği, bölgedeki farklı etnik-dinsel mezhepleri birbirlerine karşı kontrol altında tuttular. Bugün, Arap Uyanışının ya da Arap Devrimlerinin bu yönetimlere karşı bölgedeki toplumsal taleplerin barışçıl bir biçimde ifade bulması açısından olumlu etkilerinin olduğu söylenebilir. Hem Batı'daki hem de Doğu'daki birçok kesimdeki hakim varsayımın aksine, bu hareketler içerisinde açıktan bir ABD, İsrail veya Batı karşıtı söylem bu süreçte görülmedi. Slavoj Žižek'in Mısır'daki ayaklanmaya ilişkin olarak söylediği gibi, "Açıkça görülmektedir ki, buradaki çerçeve esas olarak evrensel ve seküler bir özgürlük ve adalet özleminin ifadesidir".¹ "Seküler demokrasi geleneğinin ifadesinin iyi bir örneği olarak, insanlar net bir biçimde baskıcı rejimlerin sebebiyet verdiği yoksulluğa ve yolsuzluğa karşı ayaklandılar; özgürlüklerinin ve ekonomik durumlarının iyileşmesini talep ettiler." Bir başka deyişle, eski New York Times muhabiri Anthony Şadid'in talihsiz ölümünden önce belirttiği gibi, "bölge ilk kez kendi yerel terminolojisini kullanıyor; kendi vizyonunu kendisi söyleyip dile getiriyor."²

Söz konusu kalkışmalarda dile getirilen taleplerin niteliği, bölgedeki iktisadi ve siyasi aktörlerin kendi meşruiyetlerini yeniden kurmaları gereken yepyeni bir ortama işaret ediyor. Bugün bu yerel hareketlere referansla yeni konumlanışlar ve müdahil olma biçimlerine, yeni katılım türlerinin oluşumuna şahit olmaktayız. Karşı karşıya oldukları sorunlar düşünüldüğünde, bu coğrafyanın siyasi elitlerinin işinin hiç de kolay olmadığını, böylesi bir değişimin kolay bir geçiş olmayacağını söyleyebiliriz. Örneğin, Suudi Arabistan ve İran devletlerinin halk hareketlerini yabancı ideo-

lojilerin etkisinde olmakla itham etmelerine ve gitgide daha fazla yaftalamalarına bakarak, bu hareketlerin gelişme seyrinden hoşnutsuz olduklarını söyleyebiliriz. Öte yandan, Suriye ve İran rejimlerinin sıkça dillendirdiği milli egemenlik söylemlerinin de, bu tür söylemlerden sıkılmış ve demokratik taleplerin artık daha fazla ertelenmesini istemeyen gençlerin gözünde yeterli meşruiyetinin kalmadığını görüyoruz. Muhalif hareketlerin yarattığı dalganın geri çevrilemezliğinden dolayı bahsedilen ülkelerdeki iç siyaset, büyük oranda hareketlerin taleplerinin özüne ilişkin alınan konumlanışlar doğrultusunda şekilleniyor. 'Arap Baharı' olarak adlandırılan gelen olaylar, en gelen itibariyle artık hiçbir şeyin bir daha eskisi gibi olmayacağı inancını besliyor, tarihsel momentumu yeni ufuklara, beklentilere ve olanaklara sürüklüyor. Ancak, özellikle de Suriye'deki hareketlerin, rejimin uyguladığı baskıcı politikalar, muhalefetin birlik içinde hareket edememesinin yanında yerel ve küresel güçlerin bölgedeki çok yönlü çıkarları ile de baş etmek zorunda kaldığını göz önünde bulundurarak, geleceğe dair temkinli bir iyimserliği benimsemek en doğrusu olacaktır. Yine de şimdiye dek ortaya atılan taleplerin niteliği ve dirayetini göz önünde bulundurduğumuzda, bölgedeki tek parti rejimlerinin ve kişi temelli otokratik rejimlerin devrini kapandığını söylememiz mümkün.

Peki bir sonraki adım ne olacak? Bizim beklentimiz, bu nitelikteki tarihsel dönüşümlerin yakında bütün bölgede yeni toplumsal sözleşmeler meselesini masaya getireceği doğrultusundadır. Yeni bir anayasanın hazırlanması konusu bugün bölgedeki tüm ülkeler açısından sıcak bir gündem maddesi olmasa dahi, şahit olduğumuz dönüşümlerin eninde sonunda toplumun temelini oluşturan norm ve kuralları yeniden tanımlamakta olduğunu görüyoruz. Bu türden bir yeniden

¹ The Guardian, Comment is Free, February 10, 2011: For Egypt, This is the Miracle of Tahrir Square, <http://www.guardian.co.uk/global/2011/feb/10/egypt-miracle-tahrir-square>

² Interview with Democracy Now, April 06, 2011: 'Freed from Captivity in Libya, Anthony Shadid of the New York Times Recounts Ordeal under Gaddafi's Forces'

tanımlama süreci, esas itibariyle yurttaşları ortak bir umut temelinde birleştiren yeni bir toplum sözleşmesinin inşası sürecini, yani yeni bir anayasa beklentisini çağırılmaktadır. Ancak biliyoruz ki bu uzun ve netameli bir süreç; zira bir ülkenin kontrolünün elitlerden gerçek anlamda demokratik bir halk tabanına geçmesi zorlu ve süre giden bir mücadelenin alanıdır. Türkiye’de nispeten uzunca bir süredir temsili demokrasi pratikleri olmasına rağmen yirmi yıldır yeni anayasa meselesinin erteleniyor olması, bu duruma net bir örnek teşkil ediyor. Bugün Türkiye’de demokrasi sorunlarının çoğu hala çözülmemiş olmasına rağmen günümüzde sivil bir anayasanın sıfırdan hazırlanması görevi masada duruyor. Kuzey Afrika’da Mısır ve Tunus şu anda bu süreci başlatmak ve anayasal sürecin mihenk taşlarını belirlemek gibi zorlu bir görevle karşı karşıyalar. İran, Suriye, Lübnan ve Yemen’de ise, yeni bir anayasa hazırlanması konusu bu yoğunlukta bir gündem oluşturmuyorsa da, halktan gelen taleplerin muhalif grupların belirlediği tartışmalar doğrultusunda siyasi alanda yeni bir toplum sözleşmesinin temeline işaret ettiği görülmekte.

Bunların yanı sıra, geçmişin ihtilafları ile bir araya gelen bugünün şiddetli bastırma politikaları ve silahlı mücadele, Orta Doğu’nun etnik ve dini çoğulcu yapısını mezhepçi ayrılıkçılığın olası zemini haline getirme ihtimalini taşıyor. Yemen’deki Güney Sorunu, Türkiye, Suriye ve İran’daki Kürt çatışması, Kürdistan Bölgesel Hükümeti’nin anayasal deneyimleri ve Irak’taki mezhep çatışmalarının kızışması gibi konuların hepsi, bu çatışma potansiyellerine karşın ademi-merkeziyetçilik tartışmasının Orta Doğu’da bölgesel bir perspektiften yapılması gerektiğini gösteriyor. Bölgedeki ülkelerin yaşadığı birbirinden farklı modernleşme deneyimlerinin de bu güçlü merkeziyetçi yapıların ortaya çıkardığı sorunları işaret ettiği söylenebilir. Günümüzde bu sorunların uzlaşma temelinde çözülmesine dair yapılacak tartışmalar, toplumların bu temel meselelerine değinmelidir.

Bir yandan da, bölgede meydana gelen tüm bu gelişmelerin Türkiye’deki bizler için ne anlama geldiğini düşünmemiz gerekli. Modern devlet inşası süreçlerinden itibaren ilk defa bölge halklarının demokratik yurttaşlık meselelerine dair karşılıklı bir öğrenme ilişkisi içinde, kendi iradeleleriyle ortak bir vizyon geliştirme fırsatına sahip olduğu bir ortamda, bu bahis önemli bir sorumluluk anlamına geliyor. Cengiz Çandar’ın da belirttiği gibi, Türkiye şu anda bölgedeki gelişmelere ilişkin tutumuna dair bir ikilem içinde bulunmaktadır. Bir yandan bölgede değişim ve özgürlüklerin gelişmesini desteklerken, aynı anda kendi arka bahçesinde tumturaklı bir şekilde statükoyu kurma çabası içinde görünüyor. Dışişleri Bakanı Davutoğlu’nun sıfır sorun söylemlerini bir kenara bırakacak olursak, Türkiye’nin önünde kendi toplumsal barışını geliştirmek ve özellikle de devam etmekte olan Kürt meselesi temelinde, yeni anayasa sürecini geniş kesimleri dâhil edebilecek bir mutabakat temelinde inşa etmek gibi bir ödevi bulunuyor. Kürt Açılımı sürecinin PKK ve devlet arasında yeni bir çatışma döneminin başlaması sonucu sona ermesiyle beraber, yeni anayasa üzerine yapılan tartışmaların ateşi de sönmüştü. Her şeye rağmen, sivil toplumun üzerine düşen görev bu sürecin ısrarlı takipçisi olmaktır. Türkiye’nin iç ve dış gündemlerinin birbirleriyle irtibatının giderek arttığı bu günlerde, Helsinki Yurttaşlar Derneği ve Friedrich Ebert Derneği Türkiye Temsilciliği anayasa konusuna dair yakın bölgesel perspektiflerin geliştirilmesinin Türkiye sivil toplumu açısından önemli bir ihtiyaç olduğu tespitinde ortaklaşmışlardır. Bu minvalde, farklı ülke bağlamlarında özellikle yurttaşlık hakları, çok kültürlülük ve ademi-merkeziyetçilik ekseninde mevcut toplumsal ve siyasi dinamikleri tartışmak üzere bir konferans çerçevesi oluşturmuş bulunmaktadır.

Background Rationale

In Middle East and North Africa, since post World War II, autocratic regimes have instinctively orchestrated various sects within the region's ethno-religious structures to delicately sustain the nepotistic/clientalistic nature of relations. Today, the Arab Awakening or the Arab Revolts seem to be having an overall positive impact encouraging the non-violent expression of civic demands. To the surprise of many people not only in the West but also in the East, these peoples' movements have not accommodated any explicit anti-American, anti-Israel, or anti-Western discourse. As Slavoj Žižek expresses with respect to the Egyptian revolt; "here the frame is clearly that of a universal secular call for freedom and justice.¹ In the best secular democratic tradition, people simply revolted against an oppressive regime, its corruption and poverty, and demanded freedom and economic hope". In other words, as the former New York Times correspondent Anthony Shadid stated before his unfortunate death, for the first time "the region is speaking with an indigenous vocabulary; it's talking about and articulating its own vision".²

The nature of the demands articulated by these revolts implies a new environment for the political and economic actors in the region to base their legitimacy with. We now expect to see new positioning and means of intervention, as well as new forms of participation in these homegrown movements. This will not be an easy task given the challenges the political elite face in respective countries. For instance, the states of Saudi Arabia and Iran are finding the way people's movement are unfolding quite displeasing as there is less and less room for them to hold the card of exclusionary ideologies as a threat to regional stability. On the other hand, discourses of national sovereignty long upheld by regimes like Syria and Iran are being challenged as well,

by masses of youth, who are fed up and no longer willing to postpone their democratic demands. The irreversibility of the wave of oppositional movements makes internal politics in these countries very much dependent on the positions taken up with respect to the essence of demands. The unfolding of what is popularly referred to as the Arab Spring, is shifting the historical momentum towards new horizons, expectations and possibilities with the conviction that things will never be the same again. However, we should be cautiously optimistic, as for instance in Syria the movements are faced with the brutality of the regime, challenged by the lack of unity in opposition, as well as the multi-lateral regional and global power interests. Still the nature and persistence of the demands that have been raised so far suggest that certain form of regime with single party, one-man ruling authoritarianism have come to an end in the region.

What happens next? We anticipate that the historic transitions of this sort will soon bring up the urgent question of drafting new social contracts. An exclusive debate on the making of a new constitution may not take place in all states; however the transformation we are witnessing today is not far from a fundamental redefinition of the norms and rules that define the very basis of a society. This re-definition is the very basic process of a society in the making of a new social contract, uniting its citizenry under a new promise, which is to be sealed with a new constitution. This is, however, an enduring process, as the gravitational weight of handing down a country's command from the regime elite to people, in the real sense of democratic control, will be an uphill battle. This is best illustrated in Turkey, where the task has been procrastinated for more than two decades, despite Turkey's relatively longer expe-

¹ The Guardian, Comment is Free, February 10, 2011: For Egypt, This is the Miracle of Tahrir Square, <http://www.guardian.co.uk/global/2011/feb/10/egypt-miracle-tahrir-square>

² Interview with Democracy Now, April 06, 2011: 'Freed from Captivity in Libya, Anthony Shadid of the New York Times Recounts Ordeal under Gaddafi's Forces'

rience with representative democracy. In Turkey today, the making of a civic constitution from scratch is still on the table while most of the problems remain unsolved. In North Africa; Egypt and Tunisia are currently facing a daunting task to start this process and to build up the stepping stones of a constitutional pathway. Elsewhere, in Iran, Syria, Lebanon, Yemen although there is no exclusive reference to a new constitution, popular demands have triggered critical debates in politics on the fundamentals of a new social contract, the content of which is being actively articulated by opposition groups and movements.

Furthermore, given the ethno-religious diversity in the Middle East, old grievances constitute serious threats to social peace, as sectarian aspirations increasingly gain steam. The southern question in Yemen; the Kurdish conflict in Turkey, Syria, and Iran; the constitutional experience with the Kurdistan Regional Government, federal government structure as well as the current resurgence of the sectarian violence in Iraq and other relevant issues attest to the importance and relevance of debating decentralization (of state power) in a comparative perspective within Middle East. The different routes to modernization experienced in each country of the region attest to the problems strongly centralized state structures have created. Today, the question of resolving these issues in consensual methods needs to touch upon the existential issues that pertain to these societies.

Meanwhile, it is important for us to understand how the developments in this region relate to Turkey. This is an important task, given that for the first time since the modern state building experiences, people of the region now have the chance to develop a common vision on issues pertaining to democratic citizenship, based on their will and internal dynamics in a mutually learning environment. As Cengiz Çandar pointed out, however, Turkey is now in a paradoxical

position with respect to this common vision, as while it is taking the side for change towards more freedom in the region, it is concurrently working to secure the status-quo in its own garden.³ Aside from the infamous zero problem concept of Foreign Minister Davutoğlu, Turkey very much needs to concentrate on working to achieve social peace and work towards a consensus on a new social contract, given its long-standing Kurdish issue. The backlash of the Kurdish Initiative/Opening, namely the current government's project of a democratic resolution of the Kurdish problem, and the escalation of violence, as both PKK and the Government engages in more aggressive battles, means that matters pertaining to the debate on a new constitution have come to a halt. However, the process must still be persistently pursued by civic actors. Especially in the context of Turkey's converging domestic and external agendas, Helsinki Citizens' Assembly and Friedrich Ebert Stiftung Turkey Office both have observed the need for civil society to acquire regional comparative perspectives on the issue of constitutional processes. To that end, we have articulated a frame for debating the future constitution along the lines of definitions of democratic citizenship, particularly with a focus on citizenship rights, cultural diversity and decentralization